

3.1 Piirväärtus ja selle arvutamine

Piirväärtuse $\lim_{x \rightarrow a} f(x) = L$ **definiitsioon.** Arvu L nimetatakse funktsiooni f piirväärtuseks protsessis $x \rightarrow a$, kui iga positiivse arvu $\varepsilon > 0$ jaoks leidub selline positiivne arv $\delta = \delta(\varepsilon) > 0$, et iga x korral, mis rahuldab tingimust

$$0 < |x - a| < \delta,$$

kehtib võrratus $|f(x) - L| < \varepsilon$.

Määramatused:

$$\frac{0}{0}, \quad \frac{\infty}{\infty}, \quad 0 \cdot \infty, \quad \infty - \infty, \quad 0^0, \quad 1^\infty, \quad \infty^0$$

Teisendusvalemid:

$$(a \pm b)^3 = a^3 \pm 3a^2b + 3ab^2 \pm b^3,$$

$$a^3 \pm b^3 = (a \pm b)(a^2 \mp ab + b^2).$$

NB! Kõikides teoreemides peavad leiduma lõplikud piirväärtused!

Teoreem 5.2. Kui $\lim_{x \rightarrow a} g(x) = 0$ ja funktsioon $y = f(x)$ on tõkestatud punkti a mingis ümbruses, siis $\lim_{x \rightarrow a} [f(x) \cdot g(x)] = 0$.

Teoreem 5.3. $\lim_{x \rightarrow a} [f(x) \pm g(x)] = A \pm B$, $\lim_{x \rightarrow a} [f(x) \cdot g(x)] = A \cdot B$, $\lim_{x \rightarrow a} \frac{f(x)}{g(x)} = \frac{A}{B}$, $B \neq 0$.

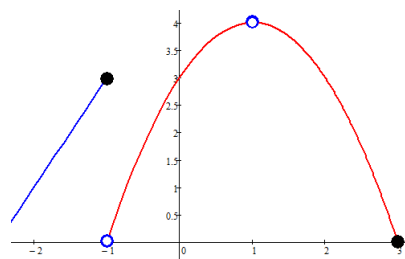
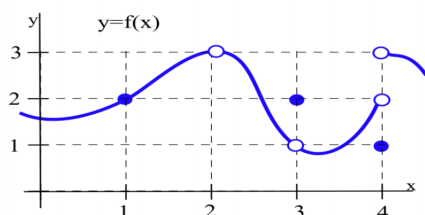
Teoreem 5.5. Võileiva omadus. Kui punkti a mingis ümbruses kehtivad võrratused $f(x) \leq g(x) \leq h(x)$ ja $\exists \lim_{x \rightarrow a} f(x) = \lim_{x \rightarrow a} h(x) = A$, siis leidub ka piirväärtus $\lim_{x \rightarrow a} g(x) = A$.

Teoreem 5.6. Kui f on elementaarfunktsioon ja a kuulub tema määramispiirkonda, siis $\lim_{x \rightarrow a} f(x) = f(a)$.

Ülesanne 3.1

Kirjutada joonise põhjal järgmised väärtused:

$$\begin{aligned} \text{a) } & \lim_{x \rightarrow 1} f(x), \quad \lim_{x \rightarrow 2} f(x), \quad \text{b) } \lim_{x \rightarrow -1-} f(x), \quad \lim_{x \rightarrow -1+} f(x), \quad \lim_{x \rightarrow -1} f(x), \quad f(-1), \\ & \lim_{x \rightarrow 3} f(x), \quad \lim_{x \rightarrow 4} f(x), \quad \lim_{x \rightarrow 1-} f(x), \quad \lim_{x \rightarrow 1+} f(x), \quad \lim_{x \rightarrow 1} f(x), \quad f(1). \end{aligned}$$

Täidetud ring tähistab, et funktsioonil on selles punktis väärtus ja seest tühi ring, et ei ole väärtust.

Ülesanne 3.2

☠ Tõestada piirväärtuse definiitsiooni abil järgmised piirväärtused:

$$\text{(a) } \lim_{x \rightarrow 3} (4x - 7) = 5, \quad \text{(b) } \lim_{x \rightarrow -3} x^2 = 9, \quad \text{(c) } \lim_{x \rightarrow 1+} \frac{1}{x-1} = \infty, \quad \text{(d) } \lim_{x \rightarrow -\infty} \frac{x-1}{x+1} = 1.$$

Ülesanne 3.3

Leidke järgmised piirväärtused:

$$\text{(a) } \lim_{x \rightarrow 25} (\sqrt{x} - 5), \quad \text{(b) } \lim_{x \rightarrow 4} \sqrt{x^2 - 7}, \quad \text{(c) } \lim_{x \rightarrow \pi} \frac{\cos x}{x}, \quad \text{(d) } \lim_{x \rightarrow 0} \frac{5x^2 + 4x}{x}.$$

Ülesanne 3.4

Leidke järgmised piirväärtused:

- (a) $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{|x|}{x}$, (b) $\lim_{x \rightarrow 0^-} \frac{|x|}{x}$, (c) $\lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{4+x}{2+e^{\frac{-1}{\sin x}}}$,
 (d) $\lim_{x \rightarrow 0} \left(x \sin \left(\frac{1}{x} \right) \right)$, (e) $\lim_{x \rightarrow \infty} (\cos(2x) e^{-x})$, (f) $\lim_{x \rightarrow -1} \left(\frac{x}{x+1} + \frac{1}{x+1} \right)$.

Ülesanne 3.5

Leidke järgmised piirväärtused:

- (a) $\lim_{x \rightarrow 1} \frac{(2x-1)^2 - 1}{2x-2}$, (b) $\lim_{x \rightarrow 1} \frac{x^3 - 1}{x^2 - 1}$, (c) $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{x^2 + x}{x^3 - 1}$,
 (d) $\lim_{x \rightarrow 3} \frac{x^2 - 2x - 3}{3 - x}$, (e) $\lim_{x \rightarrow 2} \frac{x^3 - 8}{(2x^2 - 8)x^2}$, (f) $\lim_{x \rightarrow -1} \frac{x+1}{\sqrt{x^2 - 4}}$,
 (g) $\lim_{x \rightarrow -4} \frac{x+2}{(x+4)^2}$, (h) $\lim_{x \rightarrow 4} \frac{|x-4|}{x-4}$, (i) $\lim_{x \rightarrow 2} \frac{x^2 - 5x + 6}{x^3 - 2x^2 - x + 2}$.

Ülesanne 3.6

Leidke järgmised piirväärtused:

- (a) $\lim_{x \rightarrow 1} \frac{\sqrt{x} - 1}{x - 1}$, (b) $\lim_{x \rightarrow 4} \frac{\sqrt{x} - 2}{x^2 - 16}$, (c) $\lim_{y \rightarrow 0} \frac{4 - \sqrt{y+16}}{y}$,
 (d) $\lim_{x \rightarrow \infty} (\sqrt{x^2 + 1} - x)$, (e) $\lim_{x \rightarrow \infty} (x - \sqrt{x^2 - x})$, (f) $\lim_{x \rightarrow 0} \left(x^2 - \frac{2}{x} - 1 \right)$.

Ülesanne 3.7

Leidke järgmised piirväärtused:

- (a) $\lim_{x \rightarrow \infty} \frac{3x}{x-4}$, (b) $\lim_{x \rightarrow \infty} \frac{x^2}{x+1}$, (c) $\lim_{x \rightarrow \infty} \frac{2x^2 + 4}{x^2 - x + 1}$,
 (d) $\lim_{x \rightarrow -\infty} \frac{\sqrt{x^2 + 1}}{x}$, (e) $\lim_{x \rightarrow 0^+} (\log(x) - \log(2x))$, (f) $\lim_{x \rightarrow \infty} \frac{1 - 2x^2}{(4x + 3)^2}$.

Ülesanne 3.8 Punktmassi liikumist aja t järgi kirjeldab seos $f(t) = t^3 - 3t^2 + 5t$. Leida punktmassi liikumise kiirus hetkel $t = 2$ ehk leida piirväärtus $\lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{f(2 + \Delta t) - f(2)}{\Delta t}$.**Ülesanne 3.9**

Teatud inimese silma pupilli pindala avaldub seosega $S = \frac{36+24y^3}{1+4y^3} (mm)^2$, kus y on valguse heledus luumenites. Milliste väärtuste vahel võib pindala teoreetiliselt muutuda?

Ülesanne 3.10 Analüüsida vesiniku aatomi 3s-orbiidi lainefunktsiooni radiaalse osa $R_{3s}(r)$ väärtusi

$$R_{3s}(r) = N \cdot \left(27 - \frac{18}{a_0} r + \frac{2}{a_0^2} r^2 \right) \cdot e^{-\frac{r}{3a_0}}$$

protsessis $r \rightarrow 0^+$ ja $r \rightarrow \infty$. Siin N ja a_0 on konstandid, r on elektroni kaugus tuumast.

Valitud vastused3.3. a) 0, c) $-1/\pi$.

3.4. a) ei leidu, c) 2, e) 0.

3.5. a) 2, c) 0, e) $3/8$, g) $-\infty$, i) $-1/3$ .3.6. a) $1/2$, c) $-1/8$, e) $1/2$ .3.7. a) 3, c) 2, e) $-\log 2$.